

# Hanna Kaczmarczyk

---

## Jeszcze o nauczaniu języka polskiego w Zespole Szkół Polskich w Wiedniu

---

Postscriptum nr 2(50), 160-165

---

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach  
dozwolonego użytku.

# Hanna Kaczmarczyk

## Jeszcze o nauczaniu języka polskiego w Zespole Szkół Polskich w Wiedniu

### I

#### **W pracy z uczniami dobrze sprawdzają się następujące tematy:**

1. Nauczyciel w szkole obcej, do której obecnie chodzisz, poprosił Cię o wypowiedź na temat polskiej literatury pierwszej połowy XIX wieku. Co mógłbyś powiedzieć swoim zagranicznym rówieśnikom, aby ich zachęcić do sięgnięcia po utwory romantyczne? Zwróć się bezpośrednio do odbiorców.

2. W przeprowadzonych niedawno badaniach ponad 60% Polaków powiązało patriotyzm za stałą, wytrwałą pracą dla Ojczyzny, a tylko 20% — z gotowością narażenia życia dla kraju. Jak Ty odpowiedziałbyś (odpowiedziałybyś) na pytanie, co oznacza dla Ciebie patriotyzm?

3. A gdzie on, ten mój kraj? — pytała dramatycznie Róża, bohaterka *Cudzoziemki* M. Kuncewiczowej. Zastanów się nad problemem wyobcowania i jego różnymi przyczynami. Co znaczyło być cudzoziemcem/cudzoziemką dawniej, a co oznacza dzisiaj? Odwołaj się do analizy powieści i Twoich refleksji związanych z pobytem za granicą.

4. Zainteresowanie budzą współczesne teksty poetyckie, dotyczące tematów postaw, stosunku do Ojczyzny i sytuacji człowieka współczesnego, np. Ewy Lipskiej *Kraj podobny do innych* lub Wisławy Szymborskiej *Życie na poczekaaniu*.

5. Podane niżej cytaty potraktuj jako punkt wyjścia do napisania eseju na temat współczesnej kultury, roli sztuki, sytuacji człowieka w świecie, przemian cywilizacyjnych (wykorzystaj znajomość literatury współczesnej

— co najmniej 4-5 przykładów). Możesz zająć inne stanowisko niż cytowani autorzy.

*Mimo triumfów techniki współczesny świat nadal zawdzięcza swój koloryt sztuce, muzyce, poezji, a swoje najważniejsze hasła czerpie z historii i literatury. (Rene Dubos)*

*Jesteśmy naprawdę sprawcami czynów, które spełniamy, nie zaś tylko narzędziami różnych sił, jakie się w świecie ścierają, choć oczywiście, poddani jesteśmy prawom natury. (L. Kołakowski)*

*Co to jest literatura? Jest to zapis naszej kondycji. Tylko i wyłącznie (...). Padam plackiem wobec cywilizacji, biję czołem przed nauką i podziwiam wiele innych rzeczy, ale jedyne, czegośmy się naprawdę dorobili, to jest sztuka. Ona jest zapisem naszej obecności w galaktyce i wszechświecie. (T. Konwicki)*

*Objawiać sztukę, ukrywać artystę — oto cel sztuki. (O. Wilde)*

*Potrzebujemy książek, które działają na nas, jak nieszczęście. Bolesnych niby śmierć człowieka, którego kochamy bardziej niż siebie samych, bolesnych jak samobójstwo; książka musi być toporem do wyrąbania morza, które w nas zamarzło (F. Kafka)*

*Teatr absurdu jest teatrem ludzkiej samotności. Nie jest to jednak teatr idei. Dramatopisarze interesują się nie ideami, ale tematem pustki, frustracji, rozpaczy, śmierci. („Dialog”)*

*Żeby się działo zło, nie trzeba czynić nic. Żeby się działo dobro, trzeba coś robić, podejmować działania. (A. Szczypiorski)*

*„Kulturę można wyobrazić sobie jako wielki łuk, ogarniający wszystkie możliwe zainteresowania związane z różnymi okresami życia, ze środowiskiem, różnorodną działalnością człowieka. (...) Każde społeczeństwo ludzkie dokonało wyboru w ramach swoich instytucji kulturowych (...). Jedna kultura niemal nie uznaje wartości pieniądza, inna przyjmuje ją za podstawę działania. (R. Benedict)*

## II

### Uczenie uzupełniające i na odległość

Od 23 lat jestem nauczycielką polonistką i uczę obecnie klasę III LO w systemie kształcenia uzupełniającego i na odległość. Jest to klasa z przewagą osób urodzonych w Austrii lub mieszkających w niej od dziecka, tak więc mających coraz większe trudności z biegłym posługiwaniem się językiem polskim w jego różnych odmianach. Wiele osób zaczynających tę klasę wróciło już do Polski, pojawili się nowi uczniowie przeżywający trudności adaptacyjne, proces integracji zespołu klasowego został zakłócony.

Dzieci w większości reprezentują uzdolnienia matematyczne, co nie ułatwia zadania w nauce przedmiotów humanistycznych. Trudno jest wtedy zapewnić poczucie sukcesu edukacyjnego i osiągnąć oczekiwane efekty. Dodatkowym problemem jest pogodzenie realizacji materiału Szkoły Polskiej i udziału w zajęciach z przygotowaniem do matury austriackiej (wśród uczniów mamy też jednego studenta). Obowiązuje ten sam materiał nauczania co w szkołach w Polsce, co przy równoległej nauce w dwu szkołach jest nie lada wyzwaniem.

Po przejrzeniu wielu propozycji i dyskusji z młodzieżą wybraliśmy do realizacji LO w poprzednich latach podręcznik z serii *Barwy epok*. Początkowo uczniowie byli bardzo zadowoleni, że zamiast gotowych omówień i formułek znajdują się tam fragmenty tekstów literackich i naukowych, na podstawie których samodzielnie powinni wyciągać wnioski i interpretować teksty. Jest to pasjonująca przygoda intelektualna, ale wymaga dużej ilości czasu, którego niestety nie mamy, a poza tym słabsi uczniowie, zwłaszcza opuszczający zajęcia, nie mogli sobie poradzić z pracą samodzielną, brakowało im wiedzy podstawowej. W tej chwili pracujemy z podręcznikiem *Pamiętajcie o ogrodach*. Wykorzystujemy fragmenty tekstów tam zamieszczonych, ale koncentrujemy się przede wszystkim na całych lekturach. Główny nacisk kładziemy na literaturę polską, obcą traktując raczej jako kontekst (czasem udaje się wykorzystywać jakieś wiadomości ze szkół austriackich). Nie ma natomiast szans, aby wesprzeć się wiadomościami o polskiej kulturze przekazywanymi w szkołach obcych, ponieważ pojawia się tam i to z rzadka je-dynie Mrozek i Lem, czasem jakiś wiersz.

W podręczniku *Pamiętajcie o ogrodach* można odnaleźć wiele informacji o literaturze współczesnej z rozróżnieniem na poziom podstawowy i rozszerzony, opatrzonych dobrym, choć krótkim komentarzem metodycznym. Nowe programy do liceum akcentują konieczność kształtowania umiejętności w miejsce wiedzy encyklopedycznej, co jest słusznym podejściem, natomiast uważam, że nie może to prowadzić do zubożenia zasobu konkretnych wiadomości i fragmentaryczności, uniemożliwiającej syntezę problemów i zagadnień. Poza tym, że trzeba rozumieć czytane teksty, trzeba też mieć własne zdanie na temat literatury i kultury i na to staram się kłaść nacisk.

Ciekawy układ problemowy podręcznika sprawia kłopoty uczniom słabszym, którzy nie potrafią poradzić sobie z porządkowaniem wiedzy i wolą chronologiczny układ treści. Dodatkowo przygotowuję dla uczniów wiele tabel, zestawień, tekstów pomocniczych, cytatów (przydatne są tu np. czasopisma „Język Polski w Liceum”, „Cogito”, „Viktor”). Uczniowie chętnie

nie dyskutują na tematy współczesne, tak więc szukam też artykułów i materiałów publicystycznych (ciekawe publikacje zawierają np. „Lekcje z Polityką”, zamieszczane w Internecie). Przy omawianiu lektur staram się szukać takich zagadnień, które mogą wydawać się aktualne także współczesnemu człowiekowi, aby uniknąć „muzealniczego” traktowania literatury. Wykorzystuję także podręczniki do nauki polskiego jako obcego (choćby wydawnictwa Universitas), np. kiedy tworzę zestawienia słownictwa potrzebnego w dyskusji, określającego uczucia, opinie, czasem w poszukiwaniu ćwiczeń językowych i sposobu wytłumaczenia jakichś zjawisk językowych. Korzystam z albumów, słowników, edukacyjnych programów komputerowych (np. *Świat wierszy* Adama Mickiewicza, *Romantyzm, Barok, Multimedialny Album Malarstwa*) oraz audycji telewizji edukacyjnej (bardzo dobre audycje o literaturze współczesnej, twórcach kultury polskiej).

Przydałyby się przygotowywane w miarę na bieżąco, nawet w formie broszury lub publikacji internetowych, wybory ciekawych tekstów publicystycznych i popularnonaukowych, na tematy aktualne, które można byłoby wykorzystywać jako punkt wyjścia do dyskusji, a także fragmenty utworów współczesnej prozy dla zachęcenia młodzieży do sięgania po nią. Nasza placówka jest w tej szczęśliwej sytuacji, że mimo oddalenia od kraju mamy właściwie prawie wszystkie nowości książkowe, ale nie wszędzie tak jest.

Młodzież za granicą bardzo mocno reaguje na tematy dotyczące Polski, wyobcowania, cudzoziemskości, patriotyzmu (np. ożywiona dyskusja o patriotyzmie przy twórczości romantyków, o obcości przy *Cudzoziemce* Marii Kuncewiczowej). Uczniowie zdecydowanie chętniej czytają lektury z literatury współczesnej. Z dużo większą trudnością przychodziły im lektury z literatury staropolskiej — problem archaizmów, kłopot z odczytaniem tekstu. Z dużym wysiłkiem analizowaliśmy literaturę romantyczną, np. dramaty, ale prowokowała ona do ożywionej dyskusji na tematy różnego pojmowania patriotyzmu. Lepiej sprawdziła się proza pozytywistyczna. Interesuje ich literatura faktu, science fiction i w dużym stopniu młodzieżowa literatura obyczajowa. Interesują się muzyką młodzieżową, znają potoczną odmianę języka polskiego i orientują się w zmianach w języku współczesnym.

Uczniowie znają „Cogito”, „Viktora”, „Politykę”, „Wprost”, sięgają do czasopism młodzieżowych. Chętnie oglądają adaptacje filmowe lektur szkolnych, spektakle Teatru Telewizji, a także nowe polskie komedie. Większość ogląda polską telewizję.

Nauka w dwu szkołach wymaga wyjątkowego wysiłku i rzeczywiście nie pozostawia wiele czasu na dodatkowe lektury i zainteresowania. Staram się

pokazywać kierunki rozwoju polskiej literatury i kultury, zachęcać do samodzielnych poszukiwań. Wiem, że dla niektórych czytanie w języku polskim to spora trudność (zaczyna przypominać czytanie w dobrze opanowanym, ale języku obcym). Niektórzy uczniowie przyznają, że zaczynają myśleć w języku obcym i dopiero tłumaczą zdania na język polski. Wszystko to powoduje, że właściwie ucząc języka ojczystego, musimy go czasem traktować jako język drugi. Na szczęście pozostają jeszcze wyjazdy do Polski, kiedy wszyscy chcą „napić się polszczyzny”, wybierając oczywiście najbardziej atrakcyjne dla siebie sposoby korzystania z polskiej kultury.

### III

#### **Lekcja w klasie II LO: *Nowe odcienie patriotyzmu* (nie tylko w kontekście C. K. Norwida).**

Słowa Norwida i jego teksty potraktowałam jako punkt wyjścia do dyskusji o Ojczyźnie, polskości, obowiązkach Polaka i obywatela.

„Dla kogo tylko kraj istnieje, dla tego nadzieja matką głupich, ten wszystko w obecną krępuje chwilę, mówi na zimno o wszystkim, bo wszystko w materię przyobleka, wyjeżdża za granicę i wraca wolen od wzruszeń. (...) Ojczyzna to nie tylko kategorie wyznania, ziemi, plemienia, języka i ekonomii, to życie wszystkiego, co nas pokochało, pocieszało, to żywi i umarli nasi, to pierwsza miłość i pierwsze niepokoje, to radość i smutki, poświęcenia i bóle, chleb słowa i chleb powszedni, wszystkie uczucia, potrzeby, pragnienia, tradycje.”

(C. K. Norwid)

Razem z młodzieżą sformułowaliśmy różne definicje patriotyzmu i staliśmy się ustalić, jak rozumie go młody człowiek mieszkający za granicą:

- tradycyjnie — obrona Ojczyzny jako podstawowy obowiązek obywatela
- ziemia polska i dorobek narodu — wartością nadrzędną
- los osobisty powinien być zintegrowany z losami Ojczyzny
- interes narodu należy stawiać ponad własnym
- duma z bycia Polakiem
- polscy patrioci jako wzory do naśladowania
- znajomość kultury i obyczajów, obowiązek popularyzowania ich także za granicą
- troska o zachowanie własnej tożsamości narodowej
- przeciwstawienie się kosmopolityzmowi

- własny wkład w rozwój Ojczyzny
- troska o dobre imię Polaka na obczyźnie
- pietyzm wobec miejsc pamięci narodowej
- obchodzenie rocznic i świąt państwowych
- kontakty Polonii z krajem
- troska o dobrą znajomość języka polskiego
- polskie — oznacza najbliższe nam, najdroższe
- wychowanie młodych Polaków w duchu umiłowania Ojczyzny
- integrowanie wychowania patriotycznego z wychowaniem moralnym i społecznym
- zakres słowa Ojczyzna — ciągle się wzbogaca
- właściwie brak jest synonimu słowa Ojczyzna
- Ojczyzną wszystkich ludzi jest ziemia, stąd winniśmy jej też szacunek.

Jako praca domowa wypowiedź na temat:

Czy zgadzasz się z wypowiedzią jednego z Twoich rówieśników: „Egzaltowany patriotyzm bohaterów romantycznych i martyrologia narodowa nie poruszają nas. Oczywiście, nie można zapomnieć o własnej historii. Chodzi jednak o to, aby nie przesłaniała nam ona przeszłości”.